

Rapport 9-2015

Hekkende grågås på Herøy i Nordland 2015

Paul Shimmings

Norsk ornitologisk forening

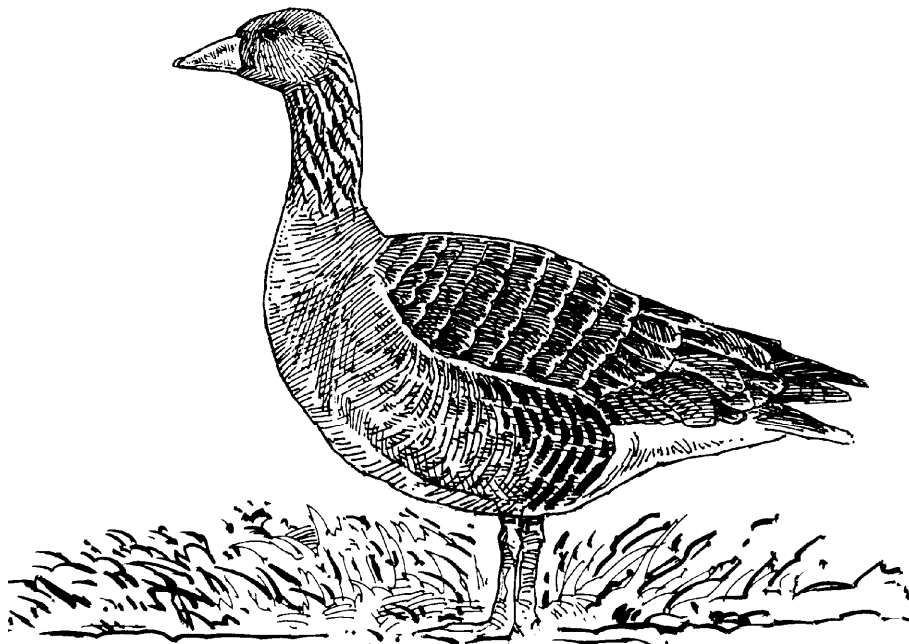

Partnership for
nature and people

Hekkende grågås på Herøy i Nordland 2015

Paul Shimmings

Grågås © Trond Haugskott

Norsk Ornitologisk Forening 2015

© Norsk Ornitologisk Forening (NOF)

E-post: nof@birdlife.no

Publikasjonstype: Digitalt dokument (pdf)

Forside: Grågås er en vanlig art på Helgelandskysten med mange hekkende par © Tomas Aarvak

Anbefalt referanse: Shimmings, P. 2015. Hekkende grågås på Herøy i Nordland 2015. NOF-rapport 9-2015. 11 s.

ISSN: 0805-4932

ISBN: 978-82-78-52133-5

INNHold

INNLEDNING	4
METODE.....	4
RESULTATER	6
DISKUSJON.....	9
TAKKSIGELSER.....	9
REFERANSER	10
VEDLEGG.....	11

INNLEDNING

Den norske bestanden av grågås *Anser anser* ble estimert til 7 000-10 000 par i begynnelsen av 1990-tallet (Gjershaug mfl. 1994). I 2002 hadde bestanden økt til 10 000-12 000 par (BirdLife International 2004). Bestanden har siden økt ytterligere, og arten har utvidet utbredelsen sin. I 2013 ble bestanden estimert til mellom 18 000 og 21 000 par (Arne Follestad, Norsk Institutt for naturforskning (NINA) pers. medd., Shimmings & Øien 2015).

Den kraftige veksten i hekkebestanden av grågjess i Norge har ført til en økende konflikt med landbruksinteresser flere steder (Direktoratet for naturforvaltning 1996). Siden konflikter er av lokal /regional karakter, er det utarbeidet flere kommunale og regionale forvaltningsplaner der det er foreslåtte forskjellige tiltak for å avbøte avlingstap forårsaket av (grå)gjess.

I 2008 ferdigstilte kommunene Alstahaug, Dønna, Vega og Herøy en interkommunal forvaltningsplan for tre gåsearter som forekommer i disse kommunene: grågås, kortnebbgås *Anser brachyrhynchus* og hvitkinngås *Branta leucopsis*. Forvaltningsplanens virkeperiode var fra 2008 til 2013 (Vang 2008), og en ny og revidert plan ble publisert i 2014 for årene 2014-2017 (Vang 2014). Den interkommunale planen erstatter tidligere forvaltningsplaner for hver enkelt av disse fire kommunene.

Av de tre gåseartene som omfattes av forvaltningsplanen for gjess i Alstahaug, Dønna, Vega og Herøy, er det kun grågåsa som hekker på Helgeland. Både kortnebbgåsa og hvitkinngåsa mellom-lander i området under trekket på vei til hekkeplassene på Svalbard.

Grågås er en tallrik hekkefugl på Helgeland. Det er få områder der det er gjort systematiske tellinger av antall hekkende par, og kunnskapen om hvor mange par grågjess som hekker er i de fleste områder svært mangelfull.

Norsk Ornitologisk Forening (NOF) ble i 2015 forespurt om å kunne foreta en telling av antall hekkende par med grågjess på de største øyene der det foregår intensivt jordbruk i kommunen. Selv om det er gjort mange undersøkelser av grågjess i Herøy siden 2000, er det ikke tidligere gjort forsøk på å gjennomføre en komplett telling av antall hekkende par. Oppdragsgiver var landbrukskontoret i Herøy kommune. Tellingen var finansiert med midler fra Nordland fylkeskommune og Fylkesmannen i Nordland.

METODE

Området som ble undersøkt inkluderer øyene Tenna, Sør-Herøy, Nord-Herøy, Øksningan, Seløy og Staulen, samt nærliggende holmer og skjær som var synlige fra observasjonspunkter på disse øyene innenfor en avstand av ca. 1 kilometer. Feltarbeidet foregikk i tidsrommet 13.-16. juni 2015.

Gjessene ble talt fra egnede observasjonspunkter i terrenget. Hvert område ble talt en gang, og under feltregistreringer ble følgende notert:

- Observasjonsdato
- Sted
- Habitat
- Antall grågjess (flokkstørrelse, alderssammensetning),
- Eventuell kullstørrelse
- Antall ikke-hekkende grågjess

De fleste grågåsegg på Helgeland klekkes ut i siste halvdel av mai. Bildet viser et gåsepar med en liten unge som bare er noen dager gammel (helt til venstre i bildet). Den litt større hannfuglen står på vakt til venstre, mens hunnen er til høyre. Bildet er tatt på Tennvalen 17. mai 2015. © Paul Shimmings

Utfordringene ved å telle gjess med unger er mange, og resultatet kan bli påvirket av flere forstyrrende faktorer. Menneskelig forstyrrelse (f.eks. fra landbruksaktiviteter eller turgåere) er mest vesentlig på finværsdager og midt på dagen. Gjengroing fører både til tapt beite for gjess, og til at de i større grad kan gjemme seg i høy vegetasjon. Overflygende rovfugler, slik som havørna *Haliaeetus albicilla*, og store måker slik som svartbak *Larus marinus*, kan tvinge grågåsflokker på vannet, og disse kan svømme relativt langt før de slår seg til ro og begynner å beite igjen.

Under feltarbeidet i 2015 ble det observert svært lite menneskelige forstyrrelser på beitende gåseflokker. Det var lite menneskelig aktivitet bortsett fra ved hovedveiene. Det ble observert få landbruksmaskiner i aktivitet i den aktuelle feltperioden, og observerte landbruksmaskiner i aktivitet var ikke i nærheten av steder der det fantes gjess. Det ble derimot observert en del havørner i nærheten av gåseflokkene, som noen ganger førte ofte til at gjessene forflyttet seg ut på nærliggende vannflater for å søke beskyttelse. I områder der man av erfaring vet at gjessene kan gjemme seg i vegetasjonen (f.eks. i skogkanter tett inn til jorder på de undersøkte øyene, eller i områder som er gjengrodd med høy urtevegetasjon), ble det lagt ned ekstra tid og innsats for å lete etter gåsefamilier.

Hekkesuksessen hos grågjess kan påvirkes av mange ulike faktorer, som for eksempel hvor mild våren er, værforhold både før og under hekkingen, næringsforhold, forstyrrelser og predasjon. På Vega er det også sanket egg målrettet i enkelte delområder (omtalt senere i rapporten).

RESULTATER

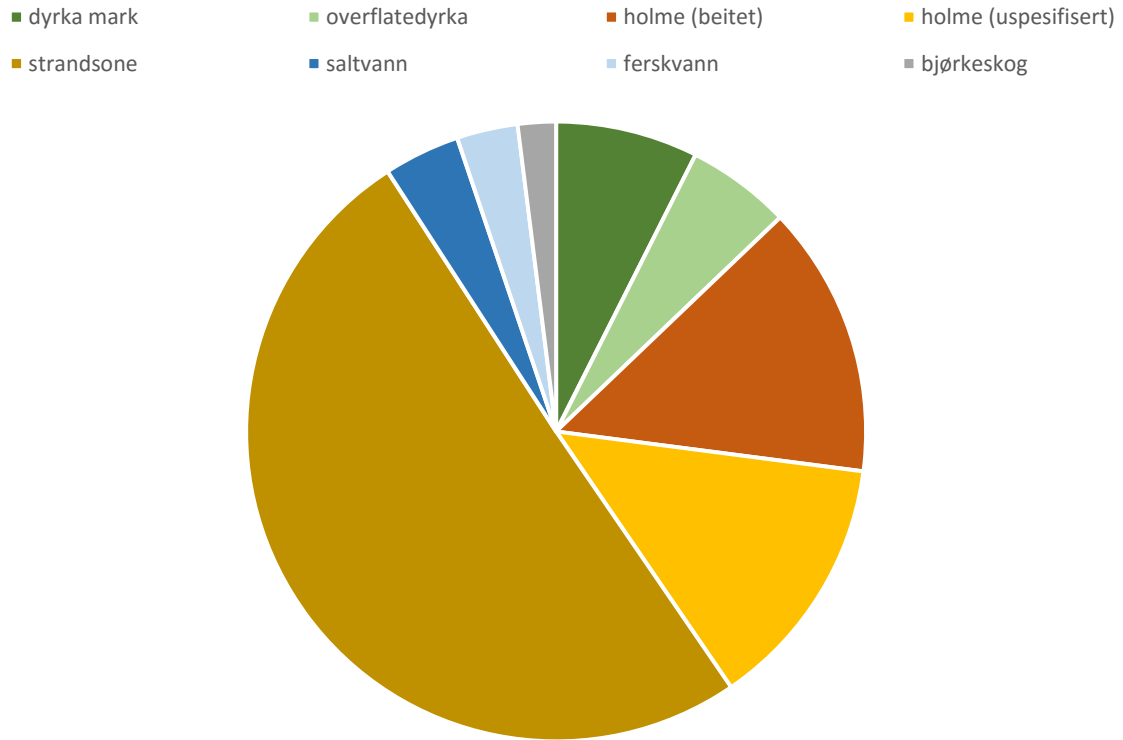
Det ble observert til sammen minst 758 grågjess i undersøkelsesområdet (Tenna, Sør-Herøy, Nord-Herøy, Øksningen, Seløy, og Staulen, samt nærliggende holmer) i perioden 13.-16. juni 2015 (Tabell 1). Alle gjess ble aldersbestemt i felt, og av disse var 454 «voksne» fugler (alder minst 2. kalenderår – 2k), mens 304 var årsunger (pulli).

Av de voksne fugler var minst 186 individer (93 par) i følge med årsunger, dvs. gjess med vellykket hekking, mens 268 av de voksne var ikke-hekkende fugler (mislykkede hekkefugler eller fugler som aldri gikk til hekking, f.eks. yngre fugler). Disse ikke-hekkende fuglene var stort sett individer som ikke var kjønnsmodne, da de kun hadde få, eller ingen, svarte flekker i buken. Gruppen av ikke-hekkende fugler inkluderte også en ukjent andel eldre fugler. Dette var sannsynligvis gjess som enten hadde mislykkes med hekking i 2015, eller som ikke hadde en partner. Ikke-hekkende gjess (yngre fugler uten unger eller mislykkede hekkefugler) samler seg gjerne i større grupper, og mange forflytter seg til myteområder før tidspunktet tellingene ble utført på Herøy i 2015. Som resultatene viser var det imidlertid også en del igjen i første halvdel av juni.

Det ble notert til sammen 88 komplette kull med mellom én og sju unger. Kull større enn sju unger er muligens et resultat av «egg-dumping» der to eller flere hunner legger egg i samme reir. Egg-dumping er utbredt hos mange fugler, og spesielt hos andefugler. Alternativt kan slike ansamlinger forklares med at foreldre adopterer gjess fra andre par. Adopsjon er mest utbredt når ungene er små, men kan også forekomme opp til en ca. 12 ukers alder (Choudhury mfl. 1993). Det ble observert ett par med 10 unger og ett par med 12 unger på Herøy i juni 2015 (Tabell 1). Ekskluderes det observasjoner der kullstørrelsene ikke ble bestemt sikkert i felt, samt observasjoner av spesielt store kull, ble det observert 281 unger fordelt på 88 kull. Dette gir en gjennomsnittlig kullstørrelse på ca. 3,19 unger pr. kull.

Under feltarbeidet ble det notert hvilke habitat gjessene benyttet (Figur 1). Til sammen 50 % av gjessene ble observert i strandsonen, og ytterligere 7 % på vann (saltvann og ferskvann). De resterende 43 % av gjessene ble observert på land. Over halvparten av disse var på holmer, hvor andelen av gjess på beitede holmer var omtrent lik som andelen gjess på holmer som enten var ubeitet, eller hvor det ikke ble observert beitedyr. Kun 12 % av gjessene ble observert på dyrka mark. Hvorvidt gjessene observeres på land eller vann avhenger av om de blir forstyrret eller ikke. Gjessene søker som regel tilflukt på vann, og spesielt i den tiden de ikke er flygedyktige. Det ble observert flere havørner i undersøkelsesområdet under feltarbeidet, og disse forstyrret beitende grågjess ved flere anledninger. Det at feltarbeidet ble gjennomført på dagtid kan ha påvirket i hvilken grad gjessene ble observert på dyrka mark. Gjessene har en tendens til å beite på dyrka mark på kveldstid, når den menneskelige forstyrrelsen er minst.

Figur 1. Fordeling av grågjess i områdene Tennvalen, Tenna, Sør-Herøy, Nord-Herøy, Øksningan, Seløy, Staulen og nærliggende holmer i Herøy etter benyttet habitattype 13.-16. juni 2015.

Telling av grågjess som oppholder seg i områder hvor vegetasjonen er høy, som på denne enga på Tenna i juni 2015, byr på en del utfordringer. Bildet viser to relative store gåsefamilier med hhv. sju og ti unger, der den tiende ungen i familien til høyre ikke er synlig på bildet. © Paul Shimmings

Tabell 1. Tellinger av grågjess i områdene Tennvalen, Tenna, Sør-Herøy, Nord-Herøy, Øksningen, Seløy, Staulen og nærliggende holmer i Herøy 13.-16. juni 2015. Tallene i kursiv er minimumstall.

Sted	Antall voksne	Antall par m/unger	Antall unger	Kull, ukjent størrelse	Kull, 1 unge	Kull, 2 unger	Kull, 3 unger	Kull, 4 unger	Kull, 5 unger	Kull, 6 unger	Kull, 7 unger	Kull, 10 unger	Kull, 12 unger
Vangen, Tenna	21	6	35					2	2		1	1	
Tennsundet/Vestrem	10	4	19				1	1	1		1		
Mølhusvågen	58	1(?)	0(?)										
Sauværstøa	20	10	37		1	3	1	1	1	1			1
Svinøya	14	7	26		1	1	1	1	2	1			
Oterholmen (yttersida)	12	6	19		1	1	1	2	1				
Hestholmen (N for Tennbrua)	31	12	34	1	3	3	1	1	1	2			
Store Kapteinholmen	6	3	8			2		1					
Bardan	8	0	0										
Eholmen	14	1	2			1							
Storholmen v/Tennvalen	19	1	5						1				
Store Slåttholmen	1	0	0										
Trettholmen	8	4	9	1	1	1			1				
Ytternos, Tennvalen	8	4	12			2	1		1				
Langvalen	9	0	0										
Kyststripa, Tenna Ø	7	0	0										
Drægen, Kvikkleirøyan	50	0	0										
Gjesværet, Kvikkleirøyan	10	5	13		2	1	1			1			
Salvatnet	6	3	8			2		1					
Fagervik	8	3	7	1			2						
Finnbogen, Indre Øksningen	22	0	0										
Innerøya, Indre Øksningen	20	10	38			3	1	2	3	1			
V for bru Indre/Ytre Øksningen	18	0	0										
Flatøya SV, Seløy	4	0	0										
Lastranda, Seløy	11	0	0										
Dragjet, Seløy	4	1	3				1						
Ytterhågjen-Storhågjen, Seløy	21	0	0										
Grautneset, Seløy	4	2	6		1				1				
Flatskjæret, Seløy	4	1	1		1								
Nord-Staulen	4	0	0										
Bakkskjæret, Staulen	16	7	16		2	2	2	1					
Herøysundet/Danielholmen	6	3	6		2	1		1					
SUM	454	93	304	3	15	23	13	14	15	6	2	1	1

DISKUSJON

Områdene brukt av gjess på (eller i nærheten av) Tennvalen, Tenna og Sør-Herøy har blitt sjekket i tidligere sesonger for å se etter forekomster av gåsefamilier i forbindelse med andre prosjekter. Flere av lokalitetene der grågåsfamilier ble observert i 2015 var også brukt av arten i perioden 1998-2004 (Shimmings 2005). Dessuten er flere av lokalitetene også godt kjent fra før ifm. med ringmerking av grågåskull gjort i regi av Norsk Institutt for Naturforskning (NINA).

Til tross for at det er gjort en del feltarbeid på grågå i store deler av samme undersøkelsesområdet der grågjess ble talt i 2015, så har tidligere undersøkelser hatt fokus rettet mot andre problemstillinger enn bestandstall, og det finnes ingen gode estimater fra tidligere. Disse tidligere undersøkelser har fokusert på ringmerking av ungekull, og på områdebruk hos gjessene i forhold til ulike skjøtsel (bruk av beita kontra ubeita holmer). Derfor finnes det ingen sammenlignbare data fra samme området fra tidligere sesonger. Eventuelle telling av grågåskull i framtiden burde foregå i samme områder og ved bruk av samme metodikken som i 2015, slik at man kan se på endringer både i fordelingsmønsteret hos gjessene og årlige variasjoner i ungeproduksjonen.

I følge forskriften om jakt- og fangsttider samt sankning av egg og dun (Klima- og Miljødepartementet 2012) kan egg fra grågå sankes til og med 15. april. Fylkesmannen kan etter søknad gi dispensasjon til eggsanking utover denne perioden. Etter felles søknad fra fire kommuner på Helgeland (Alstahaug, Dønna, Herøy og Vega) ga Fylkesmannen i Nordland tillatelse til sankning av egg til og med 30. april i utvalgte områder i både 2015 og 2016. Det finnes imidlertid ingen data på hvor mange egg som ble sanket fra grågå i Herøy kommune, og det er ikke organisert koordinert eggsanking i 2015 (Elisabeth Pedersen pers. medd.).

I tillegg til grågjess som hekker på de undersøkte øyer og nærliggende holmer finnes det også mange par som hekker lengre unna i de forskjellige øyvær. Noe av disse kan trekke inn til undersøkelsesområdet etter klekkingen, og det kan ikke utelukkes at en del av disse er talt opp under tellingen i juli. Tidligere undersøkelser viser at det hekker svært mange par i sørlig delen av kommunen, og at det oppholder seg et stort antall grågjess (både hekkende og ikke-hekkende) i øygruppene Brasøy, Husvær og Sandvær (Shimmings 2005 og upublisert).

Når et par går til hekking påvirker klekketidspunktet. De aller fleste unger som ble observert 13.-16. juni 2015 var 2-3 uker gamle og relativt lett å oppdage. Det er ikke utenkelig at egg klekker ut enda senere enn i første halvdel av juni. Forfatteren har i tidligere sesong funnet kull som har klekket langt ut i juli. Slike sen kull er et unntak, og de fleste klekker rundt midten av mai.

TAKKSIGELSER

Elisabeth Pedersen, landbrukskonsulenten i Herøy kommune, takkes for hjelp i planleggingsfasen og med logistikken. Flere av grunneiere i undersøkelsesområdet var behjelpelig med opplysninger om forekomsten av gjess på eiendommene sine.

REFERANSER

BirdLife International 2004. *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. BirdLife International, Cambridge.

Choudhury, S., Jones C.S., Black, J.M. & Prop, J. 1993. Adoption of young and intraspecific nest parasitism in barnacle geese. *The Condor* 95: 860-868.

Direktoratet for naturforvaltning 1996. Handlingsplan for forvaltning av gjess. DN-rapport 2-1996. 79 s.

Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. 1994. *Norsk Fugleatlas*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.

Klima- og Miljødepartementet 2012. Forskrift om jakt- og fangsttider samt sanking av egg og dun for jaktseongene fra og med 1. april 2012 til og med 31. mars 2017. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2012-03-01-190>, nedlastet: 08.09.2015.

Shimmings, P. 2009. Antall hekkende par med grågås *Anser anser* på hovedøya Vega 2009 – en kort oppsummering. Internt notat til Vega kommune. 2 s.

Shimmings, P. & Øien, I. J. 2015. Bestandsestimater for norsk hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 266 s.

Vang, K. 2008. Forvaltningsplan for kortnebbgås, hvitkinngås og grågås i Alstahaug, Dønna, Vega og Herøy kommuner. Rapport. 39 s.

Vang, K. 2014. Forvaltningsplan for kortnebbgås, hvitkinngås og grågås i Alstahaug, Dønna, Vega og Herøy kommuner 2014-2015. Rapport fra Dønna kommune. 46 s.

VEDLEGG

Tabell V1. Geografiske koordinater og habitattyper i områder der grågjess ble observert i Tennvalen, Tenna, Sør-Herøy, Nord-Herøy, Øksningen, Seløy, Staulen 13.-16. juni 2015.

Sted	UTM nord	UTM øst	Habitat
Vangen, Tenna	7288461	631499	Dyrka mark
Tennsundet/Vestrem	7319038	647182	Strandsone
Mølnhusvågen	7319325	647112	Strandsone
Sauværstøa	7320020	648414	Strandsone
Svinøya	7319254	646616	Strandsone
Oterholmen (yttersida)	7319637	646042	Strandsone
Hestholmen (nord for Tennbrua)	7319869	649323	Holme beitet av sauer
Store Kapteinholmen	7320279	650153	Holme
Bardan	7317560	645706	Holme
Eholmen	7316622	646298	Holme
Storholmen v/Tennvalen	7315530	646332	Holme beitet av sauer
Store Slåttholmen	7315679	645575	Holme beitet av sauer
Trettholmen	7316104	644992	Holme beitet av sauer
Ytternos, Tennvalen	7315122	645574	Overflatedyrka mark
Langvalen	7317408	646534	Strandeng, beitet og gjødslet
Kyststripa Tenna Ø	7317877	647492	Strandsone
Drægen, Kvikkleirøyan	7321047	650589	Strandsone
Gjesværet, Kvikkleirøyan	7322273	653406	Holme
Salvatnet	7323886	650906	Ferskvann
Fagervik	7323086	648425	Åpen flate i bjørkeskogen
Finnbogen, Indre Øksningen	7323433	646748	Strandsone
Innerøya, Indre Øksningen	7323814	646731	Strandsone
Vest for bru Indre/Ytre Øksningen	7323657	646302	Saltvann
Flatøya SV, Seløy	7326115	646537	Strandsone
Lastranda, Seløy	7326463	646228	Strandsone
Dragjet, Seløy	7326396	647272	Holme
Ytterhågjen-Storhågjen, Seløy	7326733	646522	Overflatedyrka mark
Grautneset, Seløy	7326452	645966	Ferskvann
Flatskjæret, Seløy	7326977	646017	Holme
Nord-Staulen	7328270	648948	Strandsone
Bakkskjæret, Staulen	7328706	649417	Holme
Herøysundet/Danielholmen	7320707	649292	Saltvann